

94 . Alba Iulia | Punct: Catedrala romano-catolică | Anul: 2011

Anul: 2011

Cod RAN: 1026.07

Perioade: Evul Mediu, Perioada modernă

Epoci: Epoca medievală timpurie, Evul Mediu, Perioada modernă

Categorii sit: Religios, ritual și funerar

Autori: Cristian Florescu, Gabriel Izdrăilă, Daniela Veronica Marcu-Istrate

Instituții: SC Damasus SRL Brașov, SC Damasus SRL Brașov, SC Damasus SRL Brașov

Raport

În perioada 17 martie - 10 iunie 2011, în cadrul proiectului de reabilitare a sanctuarului Catedralei romano-catolice din Alba Iulia, s-au realizat cercetări arheologice preventive pentru stabilirea cotelor de călcare, precum și asistență tehnică pentru refacerea pardoselilor existente.

Cercetarea arheologică preventivă a constat în realizarea următoarelor săpături:

S. 76 - 1,70 x 1,70 m, amplasată pe latura de nord a corului, la limita scării actuale de acces în sanctuar. Sondajul a fost trasat între peretele nordic al corului și stranele care la data respectivă se aflau depozitate la cca 2 m distanță de perete, sub schela metalică. Săpătura extrem de restrânsă nu a fost adâncită corespunzător.

S. 77 - 3 x 4 m, amplasată pe latura de nord a sanctuarului, în dreptul primei coloane. A ajuns la aceste dimensiuni prin extinderi succesive în toate direcțiile, pe măsură ce erau demontate fie schela din lemn aflată în mijlocul sanctuarului, fie schelele metalice aflate perimetral în sanctuar.

S. 79 - 1,60 x 2 m, amplasată pe latura de sud a sanctuarului, la est de intrarea în sacristie. Lățimea a fost determinată de spațiul disponibil sub schela metalică, lungimea a rezultat prin extinderi succesive

S. 85 - 1,60 x 2,80 m, amplasată pe latura de sud a sanctuarului, la cca 1 m distanță de S.79, în spațiul disponibil sub o schelă metalică

S. 90 - 1,30 x 2,50 m, amplasată pe latura de nord a sanctuarului, la nașterea absidei

S. 91 - 2 x 2 m, amplasată în absidă

Cercetarea arheologică preventivă s-a realizat aproape în totalitate sub schela metalică, în paralel cu lucrările de reabilitare a interiorului corului și sanctuarului, la care au participat echipe de constructori, cercetători și restauratori de tencuială de epocă și pictură, restauratori de piatră, instalatori. Condițiile din teren au fost astfel deosebit de dure, deseori chiar improprii realizării unei cercetări arheologice propriuzise. Absența posibilității de a extinde săpăturile a împiedicat formularea unor concluzii coerente asupra evoluției părții de est a catedralei.

După încheierea lucrărilor de reabilitare a paramentului și a cercetărilor, arheologii au supravegheat operațiunile de demontare a pardoselei existente în cor și sanctuar. Fragmentele de pardoseală istorică au fost relevate în detaliu și pietrele numerotate, în vederea remontării in situ după evacuarea umpluturii. Din diferite motive, ulterior s-a renunțat la remontarea pardoselilor istorice.

De asemenea arheologii au supravegheat evacuarea umpluturii (cca 0,30 m).

Prezenta documentație are caracterul unui raport tehnic informativ, întocmit în limita fondurilor disponibile pentru această etapă a cercetării și asistenței arheologice. Cotele folosite în text sunt raportate la pragul de vest al intrării în catedrală.

Etapa romanică

Absida etapei romanice I a fost decroșată față de pereții corului (0,75 m în interior, în două trepte, respectiv 0,86 m în exterior), descriind în plan un segment de cerc ușor turtit, cu deschiderea de 8 m. Caracteristicile tehnice ale fundației sunt identice cu cele descrise anterior, cu diferențe nesemnificative ale cotelor; un umăr superficial, în jur de 0,10 m, a fost observat atât pe interior cât și pe exterior. Elevația a fost realizată din blocuri de piatră fasonate în segment de cerc, potrivite cu multă grijă în operă și legate cu șape subțiri de mortar, astfel că aspectul zidăriei este foarte îngrijit. Lățimea elevației la nivelul de demolare este de 1,74 m.

În ceea ce privește datarea primei etape a catedralei Sf. Mihail, specialiștii încă nu au ajuns la un consens, ceea ce într-un fel este firesc dacă ținem cont de amploarea și complexitatea construcției, în șantierul căreia decenii întregi au activat echipe de meșteri cu experiențe tehnice diferite și cu preferințe stilistice care au parcurs drumul de la romanic la gotic.² Cercetările arheologice din anii 2000-2002 au indicat că șantierul s-a putut deschide spre finele secolului al XII-lea, activând practic în întreg secolul al XIII-lea.³ Putem subscrie astfel la teoria conform căreia partea de est a catedralei fusese încheiată încă înainte de invazia tătară, cu speranța că investigațiile viitoare vor putea oferi date mai concrete în această direcție.

Demolarea absidei semicirculare a fost explicată cel mai frecvent ca o consecință a distrugerilor provocate de invazia tătară din 1241. În stadiul actual al cercetărilor, este însă greu să ne imaginăm că o clădire atât de solidă, cu pereții groși de 1,35 m (corul), respectiv 1,74 m (absida), a suferit avarii atât de mari încât a fost necesară demolarea. Foarte probabil că intenția efectivă de mărire a spațiului sacral a avut un rol important în decizia de înlocuire a absidei cu un sanctuar considerabil mai amplu.

Corul gotic

Corul gotic⁴ a fost conceput din proiect cu o fundație extrem de lată, probabil gândită astfel încât să susțină atât elevația peretelui cât și pe aceea a contraforturilor. Pe latura de sud s-a observat faptul că această fundație se adosează umărului corului romanic (lățime de 1,70 m de la peretele gotic), față de care se dezvoltă oblic spre est (lățime 2,30 m de la peretele gotic în interiorul sacristiei, respectiv 2 m în exteriorul sacristiei), îngustându-se în zona absidei, unde am înregistrat 1,70 m pe latura de sud-est și doar 1 m pe latura de nord-est. Partea superioară a fundației oscilează între - 1,52 și - 1,65 m pe partea de sud, respectiv - 2,20 m pe partea de nord, în funcție de nivelul de călcare din perioada construcției. Limita inferioară nu s-a putut stabili, deși săpătura s-a adâncit considerabil, la - 2,70 m în interiorul sacristiei, respectiv - 4 m în interiorul sanctuarului. Zidăria este realizată în șanț din piatră de râu de diferite dimensiuni, fragmente de calcar și rare fragmente de cărămidă, într-o compunere neregulată, compensată prin cantități mari de mortar. Șanțul s-a îngustat în adâncime, astfel că fundația apare mult evazată. Mortarul este grosier, din nisip cu pietriș mare (diametrul până la 8 cm) și var dizolvat complet, foarte consistent.

Construită din blocuri de piatră fasonate, elevația gotică groasă de 1,40 m a fost așezată la limita dinspre interior a masivei fundații, astfel încât aproape o treime nu se sprijină de fapt pe fundație, racordându-se la aceasta printr-o evazare superficială. Din această elevație s-a păstrat peretele din dreptul sacristiei (în cea mai mare parte), iar pe restul suprafeței în proporții variabile 2-3 asize de blocuri, corespunzând în linii mari soclului exterior. Observații mai exacte asupra structurii originale s-au putut face pe contrafortul păstrat intact sub haina gotică, și apoi sub cea barocă, în interiorul sacristiei. Astfel, soclul zidit este realizat din două asize de blocuri de piatră ecarisate, între care s-au folosit pietre mai mici pentru egalizare, cu o înălțime de 1 m. Profilul de soclu, păstrat intact de constructorii sacristiei, apare între - 0,28 m și - 0,46 m, după care elevația propriu-zisă se retrage cu 0,10-0,12 m.

Prima pardoseală gotică a fost făcută din plăci de piatră tăiate în apropierea pilaștrilor după conturul acestora. În condiția distrugerii totale a acestui interior, putem considera un mare noroc faptul că în apropierea pilastrului de nord-vest au fost surprinse fragmente in situ din această pardoseală, o primă etapă la - 0,60 m și o refacere la - 0,44 m.

În timpul construcției s-a ținut cont de nivelul de călcare exterior, situat în jurul cotei de - 1,60 m. De la acest nivel s-a început construirea elevației, în jurul absidei semicirculare aflate în funcțiune. Abia în momentul demolării absidei, constructorii au realizat că nivelul de călcare interior nu poate fi atât de coborât, deoarece nici măcar nivelul din nave nu se afla atât de jos, iar între nave și sanctuar trebuia creată o

diferență de nivel. Pardoseala din sanctuar nu putea fi mai jos decât aceea din biserică sau din careu, astfel că prin sistematizarea cotei de călcare o parte a elevației a rămas îngropată. Absida semicirculară nu a fost demolată la cota de călcare a constructorilor, ci a rămas cu mult mai sus, la limita necesară pentru montarea pardoselii. Cota de demolare a absidei arată faptul că în etapa gotică nivelul de călcare a fost uniformizat pe toată suprafața corului la - 0,60 m.

Pentru cronologia sanctuarului gotic, arheologia nu poate să aducă precizări, deoarece nu există nicăieri posibilitatea de a vedea această clădire într-un context stratigrafic nederanjat. Singurul indicator cronologic ni-l oferă câteva morminte descoperite peste fundație în imediata apropiere a sacristiei, dintre care menționăm în mod special M 83, cu scheletul înconjurat de pietre și cărămizi. Mormintele de acest gen sunt semnalate la Alba Iulia mai ales în necropolele din exteriorul cetății, bucurându-se în general de datări timpurii, în prima parte a perioadei arpadiene. Fără a putea oferi în acest stadiu al cercetărilor o cronologie absolută, considerăm totuși că această înhumare nu poate depăși secolul al XIII-lea, ceea ce confirmă datarea construcției anterior atacului sașilor din 1277.

Dominanta acestui interior o constituie însă numeroasele cripte de familie din cărămidă, sau cărămidă și piatră, orientate în toate direcțiile și intersectate dezordonat. Toate au fost distruse la amenajarea criptei subterane. Atât în sanctuar cât și în cor, amenajarea criptei subterane s-a făcut prin excavarea întregii suprafețe, coborând dinspre pereții laterali spre zona centrală. După încheierea construcției, suprafața a fost umplută cu moloz și pământ, în diferite combinații, iar nivelul de călcare a fost fixat la + 0,12 m în sanctuar, respectiv - 0,44 m în corul gotic, păstrându-se o diferență care probabil se formase anterior. În dreptul umărului sanctuarului a fost construită o scară cu trei trepte din zidărie de cărămidă placată cu piatră, înlocuind o scară mai veche din care nu au rămas urme.

La mijlocul secolului al XVIII-lea sanctuarul gotic a fost demolat aproximativ la nivelul de călcare din interior, ceea ce însemna cu aproximativ 0,50 m deasupra nivelului exterior. Pe ruina astfel formată a fost așezată o elevație nouă, cu modificările de traseu pe care le-am amintit mai sus. În exterior se puteau observa până de curând rămășițele elevației gotice din blocuri de piatră, destul de deteriorate datorită expunerii în aer liber după sistematizarea verticală de la începutul secolului XX. Pe latura de sud, între peretele sacristiei și cel de-al doilea contrafort, soclul gotic a fost îmbrăcat (între - 0,15 și - 0,86 m) cu o zidărie neregulată, din bolovani de piatră cu rare fragmente de cărămizi, pe care s-a așezat apoi soclul baroc. Această zidărie s-a întors pe lângă peretele estic al sacristiei gotice pe o lungime de 3,10 m⁵, și o vedem refolosită în structurile sacristiei baroce care în momentul respectiv nu putea exista. Faptul că soclul baroc al sanctuarului este întrerupt în această zonă sugerează că încăperea adosată sacristiei gotice încă exista în acel moment.

Informații suplimentare online

[Raportul 4813 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
